

МЦПД

Міжнародний
Центр
Перспективних
Досліджень

01001, Україна, м. Київ, вул. Інститутська, 14, офіс 10
Тел. (044) 279-88-23 | office@icps.kiev.ua | www.icps.com.ua

Зовнішньополітичні акценти

7 квітня 2015 року
Спеціальний випуск

Українсько-польське стратегічне партнерство: виклики та можливості

Українсько-польські відносини протягом останніх двадцяти років безумовно набрали рис справжнього стратегічного партнерства. Польща заслужено вважається головним лобістом України у Європі, а в Україні польський досвід сприймається як приклад реформ та європейської інтеграції. Революція Гідності, відновлення євроінтеграційного курсу України, як і російська агресія, яка лише підтвердила правильність побоювань в обох країнах щодо загрози російського імперіалізму, мали б надати нового поштовху для розвитку двосторонніх відносин, посилити їх стратегічний характер.

Однак сьогодні український президент значно частіше спілкується з німецьким чи французьким лідерами, ніж із своїм польським візаві, а у польських політичних колах відчувається незадоволення тим, що найвідданіший український союзник в ЄС виявився відтіненим у процесі мирного врегулювання країнами, які далеко не однозначні у своїй підтримці України та її європейського курсу. Чи це ознаки наявності

системної проблеми в українсько-польському стратегічному партнерстві, чи ж лише окремі зовнішні прояви етапу турбулентності, який зараз проходить центрально-східноєвропейський регіон? Наскільки обидві країни використовують нове вікно можливостей для якісного поглиблення взаємної політичної, економічної, гуманітарної, військово-технічної інтеграції? Чи з'явилися за останній рік нові можливості для українського і польського бізнесу, проекти і концепції для інтелектуальної еліти чи політичних кіл, чи стали українці та поляки краще знати і розуміти один одного? Які кроки мають зробити сторони для того, щоб Україна і Польща стали двома основами нової архітектури безпеки та співробітництва у Балто-Чорноморському регіоні, а українсько-польське партнерство було таким же двигуном розвитку «Нової Європи», як французько-німецьке – для «Старої Європи»?

8-9 квітня відбудеться візит до Києва Президента Республіки Польща Броніслава Коморов-

ського. В перший день він зустрінеться з Президентом П.Порошенком та іншими високими посадовими особами, а на другий день, вперше в історії двосторонніх відносин, виступить у Верховній Раді. Керівник польської держави відвідає Київ у зв'язку з 75-ю річницею трагедії в Катині; низка заходів відбудеться у Биківні на польському військовому кладовищі, де поховані майже 3,5 тис. польських громадян, розстріляних енкаведистами в 1940 р.

Разом з тим, візит польського президента є доброю нагодою проаналізувати весь комплекс українсько-польських відносин. Попри їх зовнішню безхмарність час від часу з'являються сигнали, які мали би свідчити щонайменше про те, що потенціал Польщі, яка сьогодні стала одним з найавторитетніших і найпотужніших гравців всередині ЄС, недостатньо використовується як для просування європейської інтеграції України, так і для протидії російській агресії та впровадженню реформ в Україні.

Стратегічне партнерство: факт чи інтуїтивне відчуття?

З середини 1990х років між обома країнами спочатку на неформальному, а потім і на формальному рівні склалися відносини, які безумовно можна вважати стратегічним партнерством. Хоча України проголошувала стратегічний характер з більш ніж 20 країнами світу, від Узбекистану до Аргентини, лише Польща повноцінно підпадає під усі критерії визначення країни стратегічним партнером. Це підтверджується і тим, що, попри зміни керівників держав та урядів, протягом останніх двох десятиліть зберігалась послідовність, спадковість і взаємна підтримка у зовнішній політиці, попри все більшу соціально-економічну диференціацію країн - взаємна симпатія, розуміння та довіра між політичними елітами і суспільствами.

Майдан Гідності безумовно відкрив нову сторінку у двосторонніх відносинах. Українці продемонстрували свою здатність боротися та помирати за ідеали та принципи, що є спільними для обох країн. Російська агресія лише посилила симпатії в Польщі до України та підтвердила правильність тих політиків та політичних сил, які підкреслювали життєву важливість збереження української держави та її європейського

курсу для стабільності і безпеки всієї Європи та балто-чорноморського регіону.

З самого початку російської агресії Польща виступила для України надійним союзником, засудивши анексію Криму й військовий конфлікт на Донбасі та беззастережно підтримавши європейські санкції проти РФ. Обидві країни відчують схожі проблеми у відносинах з Росією. Реальною, хоч і не негайною, загрозою для нашого західного сусіда є можливість нападу російських військ безпосередньо на польську територію - наприклад, у 2009 р. під час навчань «Захід» Росія симулювала атаку на Польщу з повітря та моря в районі Калінінградської області. Якщо проти України з минулого року вже ведеться «гаряча» війна, то в Польщі вже є всі ознаки ведення росіянами «гібридної війни», в якості прикладів якої можна назвати створення радіо «Спутнік», яке не приховує, що поширює «російську точку зору», та веб-сайти «Вільнюська народна республіка» і «Львівська народна республіка», що закликають поляків забрати назад «свої» території в Литві та Україні. На політичній сцені країни з'являються нові проросійські партії - наприклад, «Змяна», яка розраховує отримати 12% голосів на цьогорічних виборах (щоправда, ці цифри вважаються завищеними). Її очільники сповідують жорстку антиамериканську позицію та підтримують політику Владіміра Путіна (в тому числі анексію Криму й агресію на Донбасі), вважаючи Росію природним союзником як для Польщі, так і Європейського Союзу. Ці настрої не поодинокі та викликані різними причинами: від історичних («волинська різня», яку польські націоналісти час від часу згадують для підігрівання антиукраїнських настроїв) до суто економічних (Польська селянська партія виступає проти санкцій, які запроваджені Європейським Союзом). За відновлення польсько-російського діалогу виступає Магдалена Огурек, кандидат у президенти від лівої партії СЛД.

Ця тактика певною мірою приносить свої плоди: в ході опитування, проведеного в березні 2015 року, близько третини респондентів заявили, що Польща не повинна підтримувати Україну в її нинішньому конфлікті з Росією, в той час як половина опитаних вважає, що Київ слід підтримати, проте не виходячи за рамки

заходів, які вживаються на рівні ЄС. Водночас, три чверті респондентів притримуються думки, що конфлікт в Україні становить безпосередню загрозу для Польщі. Через це підтримка поляками НАТО підвищилася до раніше небаченого рівня – 80%.

Нинішнє польське керівництво у відносинах з європейськими партнерами неухильно займає проукраїнську позицію. Водночас, через провідну роль «нормандського формату» врегулювання російсько-українського конфлікту, роль Польщі на сьогодні залишається відтіненою. Тим важливішим стає постійний обмін інформацією між двома партнерами, розширення контактів по лінії безпеки й оборони, розвиток транскордонної співпраці, проведення спільних політичних акцій та координація дій на міжнародній арені.

Навіть перебуваючи під парасолькою НАТО та ЄС, перед лицем можливого російського нападу Польща не може відчувати себе цілком захищеною. В середині ЄС очевидні розходження між активною проукраїнською політикою Польщі та країн Балтії з одного боку та більш поміркованою позицією таких країн, як Італія, Греція, Іспанія, Кіпр, Австрія, Угорщина, зрештою – Франція, з іншого. Експерти вже почали висловлювати думки щодо необхідності створення нових регіональних форматів політичного та військового співробітництва країн, що безпосередньо відчувають російську загрозу. Чи дійсно американські і німецькі солдати почнуть воювати з російськими, якщо в одній з країн НАТО на кордонах з РФ буде проголошено створення якоїсь народної республіки?

Не все просто і з процесом європейської інтеграції в регіоні. Польща свого часу стала ініціатором Східного партнерства і найбільше лобювала європейську перспективу України. Після провалу Вільнюського саміту СхП, Майдану та російської агресії всередині ЄС почали звучати голоси стосовно «помилковості» концепції СхП, непродуманості угод про асоціацію в рамках СхП щодо їх впливу на РФ та можливої російської реакції. Напередодні саміту СхП в Ризі, де ще рік тому очікувалося проголошення щонайменше безвізового режиму з Україною, а в ідеалі – і європейської перспективи, є серйозні сумніви щодо досягнення там значних результатів.

За цих складних умов в українсько-польського стратегічного партнерства з'являється значний потенціал як для поглиблення двосторонньої координації та інтеграції, так і для посилення погодженої спільної ролі обох країн у регіоні та на континенті у цілому. Під час поїздки до польського Любліна в грудні 2014 р. Президент Петро Порошенко підкреслив, що «українсько-польські відносини ніколи не були на такому високому рівні, як зараз». Але як виражений цей високий рівень у практичній площині? Як активізовано двостороннє торгово-економічне співробітництво? Які нові проекти чи ідеї з'явилися у міждержавному співробітництві? Як усунуто перешкоди для перетину кордону громадянами та бізнесом? Двадцять років тому польсько-німецький кордон можна було перетнути за хвилину, сьогодні для перетину українсько-польського кордону потрібні багато годин, а то й день.

Як використовується польський досвід реформ – економічної, конституційної, децентралізації, державної служби тощо? Питання риторичне, відповідь відома: про польський досвід поки що лише переважно говорять. Як використовується польська системна підтримка євроінтеграції України на практичному рівні? Чи допомагають сьогодні польські експерти українським так, як 15 років тому британські польським? Чи стало буденною практикою робота польських дипломатів в українській МЗС і навпаки так, як це було 10 років тому у відносинах Польщі та Німеччини?

Сьогодні польська мова є однією з найзабезпеченіших в Україні, але це скоріше реакція на можливість отримати якісну безкоштовну освіту в РП, аніж результат державної політики українсько-польського зближення. Сьогодні в Києві проблемно знайти навіть декілька українських експертів, які добре розуміються на внутрішньополітичних перипетіях у Варшаві, хоч за останнє десятиліття у РП виросла ціла школа і плеяда експертів з українських питань. Чого вартують хоча би напрацювання Центру східних студій у Варшаві чи інших польських аналітичних груп.

Такий перелік питань можна продовжувати. То ж чим *є сьогодні українсько-польське стратегічне партнерство: реальністю чи*

декларацією? Щоденною практикою чи просто інтуїтивним відчуттям дружнього плеча поряд?

Досвід польських реформ

При аналізі стану, в якому опинилася польська економіка після падіння в країні комуністичного режиму, можна знайти декілька паралелей із нинішньою ситуацією в Україні та запозичити певний реформаторський досвід до сьогоденних українських реалій, враховуючи як успіхи, так і помилки, що є неминучими при проведенні будь-яких радикальних перетворень.

Відразу після приходу до влади в 1989 р. новий польський уряд опублікував меморандум з програмою економічних реформ, в основному адресованою до МВФ і названою «План Бальцеровича» (за іменем заступника прем'єр-міністра і міністра фінансів Польщі). Основний наголос у стабілізаційній програмі було зроблено на жорсткій фіскальній політиці, ключовими елементами якої стали фіксований обмінний курс і прогресивне оподаткування доходів, необхідне для стримування зростання заробітної плати. Трьома головними елементами програми стали грошова і цінова стабілізація; структурна перебудова економіки; зниження зовнішнього боргу і розрахунок на економічну допомогу з-за кордону.

Полякам знадобилося три місяці для того, аби ухвалити програму дій, а також два роки «затягнутих пасків» для створення власного «економічного дива». Зокрема, реформи у Польщі ґрунтувалися на таких законодавчих актах, як: закон про банківську діяльність, який заборонив національному центральному банку фінансувати дефіцит державного бюджету і заборонив випуск нової валюти; закон про кредити, який скасував пільгове кредитування державних компаній і прив'язав рівень відсотків до інфляції; закон про господарську діяльність іноземних інвесторів, що дозволило іноземним компаніям і приватним особам інвестувати в польську економіку й експортувати свій прибуток за кордон; закон, який передбачав впровадження єдиної ставки мита для всіх компаній; закон про фінансову економію в державних компаніях, що дозволило державним підприємствам оголошувати банкрутство; закон про нові правила оподаткування, яким було запроваджене

но однакові правила оподаткування для всіх компаній. Після двох років справжнього шоку для економіки країни, зростання безробіття, інфляції, дефіциту товарів економіка Польщі у 1992 році почала поступове зростання, яке практично не припиняється донині.

На фоні решти країн Європейського Союзу Польща сьогодні виглядає прикладом успішного вирішення економічних проблем. Вона залишалася єдиною країною Європи, ВВП якої під час економічної кризи 2008-2009 років не лише не знизився, а й зріс. Коли в Європі почалася криза, багато поляків, які перебували у Великій Британії та континентальних західноєвропейських країнах на заробітках, вирішили повернутися додому.

У 2014 році польський ВВП зріс на 3,3%. У порівнянні з 2013 р. зареєстровано зростання виробництва промислової продукції на 3,3% проти 2,2% у 2013 р. В 2014 р. зафіксовано підвищення середнього рівня працевлаштування у секторі підприємництва - на 15,4% по відношенню до 2013 року. На сьогодні роботу мають 16 млн. поляків: це найвищий показник з 1989 р. Рівень інфляції в країні за 12 місяців 2014 року склав 0%. ВВП на душу населення в РП у 2013 році становив 13 477 дол. США. завдяки приросту виробництва промислової продукції та обсягів роздрібних продажів. Середня тривалість життя поляків нині становить 72 роки для чоловіків і 81 рік для жінок.

Зростання ВВП Польщі у 2015 році, за різними оцінками, становитиме 3,0% – 3,2%. На початку року країна провела успішні переговори з Євросоюзом і за період 2014-2020 рр. розраховує отримати рекордне для ЄС фінансування в обсязі 82,5 млрд. євро. Після президентських виборів цього року Польща планує прийняти рішення щодо часу, коли вона перейде до єдиної європейської валюти. І хоча багато поляків не схвалюють це рішення, польське керівництво вважає, що перебування поза єврозоною не дозволяє країні відігравати значну роль у європейських справах. Проте для цього потрібно виконати маастрихтські критерії, зокрема досягти бюджетного дефіциту на рівні не більше 3%, а також змінити конституцію країни, для чого правляча партія поки що не має двох третин голосів у парламенті.

Наприкінці березня 2015 р. Прем'єр-міністр Польщі Ева Копач виступила зі звітом про виконання програми діяльності уряду за півроку його діяльності. Вона заявила про те, що оголошену програму дій її уряду за цей час виконано вже більше, ніж наполовину. Загалом, характеризуючи нинішню ситуацію в Польщі, вона зазначила, що її країна може відчувати себе в безпеці не тільки через те, що може розраховувати на допомогу союзників, а й тому, що має сильну економіку.

Висновок з польської економічної реформи для України дуже простий: держава повинна забрати свої руки із ший бізнесу, припинити безкінечний тиск на реальний сектор і просто відкрити двері для приватної ініціативи, вітчизняного та іноземного інвестора.

На особливу увагу заслуговує проведена поляками перебудова органів центральної влади та адміністративно-територіального устрою. Українське керівництво вже заявило, що польська модель децентралізації ляже в основу наступних конституційних змін у цій сфері в Україні.

Адміністративна реформа 1990-х років у Польщі базувалася як на європейському досвіді, так і власних традиціях і складалася з двох взаємопов'язаних перетворень, які проводилися одночасно – реформи територіального устрою та реформи місцевого самоврядування (децентралізації); пізніше було проведено певне реформування у центральному уряді. У кожній з цих сфер перед країною стояв різний обсяг завдань: так, якщо польські реформатори фактично перекроїли адміністративно-територіальний устрій держави, то система стосунків у трикутнику уряд-парламент-президент була вже зафіксована в польській конституції і застосовувалася на практиці раніше. В плані місцевого самоврядування реформа багато чого змінила, але базові принципи – такі як самоврядування на рівні гміни (найнижчої одиниці адміністративного поділу та місцевого самоврядування, що об'єднує кілька невеликих територіальних громад), – були прийняті задовго до реформи.

Урядовий проект закону про запровадження трирівневого територіального поділу держави пропонував утворити 12 воєводств (у кінцевому підсумку їх було створено 16 замість 25) і

уповноважити уряд видати розпорядження на утворення повітів. Новий основний територіальний поділ повинен був складатися з трьох щаблів – гміни, повіти і воєводства, а також відповідати принципу, що кожна одиниця поділу повинна бути одночасно одиницею місцевого самоврядування з відповідним обсягом повноважень. Між трьома рівнями самоврядування немає відношення організаційної залежності: вони є рівноправними й відрізняються за поставленими перед ними завданнями.

У 1998 р. були прийняті правові акти, що стосувалися реформи центральної виконавчої влади. Реформа уряду, впроваджена наступного року, оптимізувала його організаційну структуру відповідно до нових завдань стратегічного управління, які в нього з'явилися. Перебудову центрального уряду продовжив закон про державну службу, де було реалізовано ідею забезпечення держслужби кадрами, які повинні професійно, компетентно, дисципліновано і лояльно реалізовувати завдання держави та її органів. Відбулася деполітизація процесу управління кадрами в адміністрації та забезпечено відкритість, конкуренцію і публічність відбору кадрів на держслужбу.

В результаті реформи була проведена децентралізація центральної влади шляхом зміцнення влади на рівні місцевого самоврядування. Цей успіх був спричинений не тільки глибоким експертним опрацюванням запропонованої моделі та минулим досвідом (певні елементи цього державного устрою існували в країні між першою та другою світовою війнами), а й широкою просвітницькою кампанією.

Певна міфологізація польської адміністративної реформи, акцент лише на її позитивних рисах містять небезпеку повторення помилок, а також ризик бездумної адаптації польських рецептів до українських реалій. Для адекватного використання польського досвіду в проведенні адміністративної реформи потрібно усвідомити, на які питання ця реформа дала відповіді, на які не змогла дати, а які проблеми є унікальними для України.

Але головний висновок, який українці мали би зробити з польської адміністративної реформи: не потрібно боятися віддавати владу громадам та регіонам, громади і регіони по-

винні отримати стільки функцій і повноважень, стільки вони у стані використати.

Економічне співробітництво: потенціал, який все ще потрібно використати

Сьогодні Польща є найбільшим торговельним партнером України серед країн Центрально-Східної Європи та зайняла за результатами 2014 року четверте місце серед держав світу. За минулий рік обсяги торгівлі товарами України з Польщі склали 5712,4 млн. дол. США та у порівнянні з аналогічним періодом 2013 р. зменшились на 13,6%. При цьому рівень українського експорту до РП становив 2645,0 млн. дол. США і в порівнянні з аналогічним періодом 2013 року збільшився на 3,9%. Польський імпорт до України склав 3067,4 млн. дол. США та у порівнянні з аналогічним періодом 2013 року зменшився на 24,3%.

Для Польщі на Україна припадає всього лише 1,9% польського експорту та 1,0% імпорту (низький відсоток України в польському товарообігу пояснюється тим, що РП за останні два десятиліття, а надто після приєднання до ЄС, різко переорієнтувалася на європейський ринок). Разом з тим, для польських виробників та інвесторів український ринок залишається привабливим, оскільки це більше 40 млн. споживачів з подібною ментальністю та уподобаннями (щоправда, тепер із значно нижчою купівельною спроможністю); можливості для використання транзитних маршрутів і транспортних коридорів, в тому числі з виходом до Чорного моря; а також приваблива сфера вкладення капіталу завдяки структурі української економіки.

Станом на 31 грудня 2014 р. обсяги польських інвестицій в Україні становили 831,2 млн. дол. США, що складає 1,8% від загального обсягу іноземних капіталовкладень в Україну. Найвагомішими польськими інвестиціями в Україні є: фабрика будівельної кераміки «Церсаніт», фабрика паркету «Барлінек», меблева фабрика «Новий Стиль», фабрика упаковки «Кен-Пак», фабрика автозапчастин «Інтер-Гроклін», фабрика металообробки «Полімекс-Мостосталь», банки «Кредобанк» і «Плюс-банк», кластерне утворення «Агромісто».

Найбільшими українськими інвестиційними проектами в РП є: металургійний ком-

бінат «Гута Ченстохова» (інвестор - «ІСД»), суднобудівельний завод «Сточне Гданське» (інвестор - «ІСД»), «Гута Покуй» (інвестор - «Приват»), завод освітлювальних приладів «Геліос» (інвестор - «Іскра»), плодопереробний завод «Т.В.Fruit Dwikozy» (інвестор - компанія «Т.В.Fruit» (власник торгівельної марки «Яблуневий дар»), Мазовецький сироварний завод «Островя» (інвестор - Група компаній «Milkiland»).

Останнім часом значно посилилась привабливість співробітництва у сфері енергетики. Українські спеціалісти можуть бути задіяними **у розвитку ядерної енергетики РП**. Концепцію додавання ядерної енергетики до польського енергетичного балансу було відроджено 2005 року і згодом включено до загальної стратегії енергетичної політики країни. Нині місцеві громади активно конкурують за будівництво атомної електростанції у своїх регіонах, адже це дозволить створити нові робочі місця. Поточні плани передбачають будівництво першої атомної станції до 2020 року. У січні 2013 року найбільший виробник електроенергії в Польщі PolskaGrupaEnergetyczna S.A. (PGE) уклала контракт вартістю 81,5 млн дол. США з компанією WorleyParsonsLimited, що надає послуги з виконання енергетичних проектів, для визначення характеристик можливих місць будівництва АЕС.

На сьогодні укладено рамкову угоду про будівництво до 2016 р. на кордоні **газового інтерконектора** довжиною 110 км і потужністю 10 млрд куб. м на рік. Для України реалізація такого проекту є стратегічною перемогою: по-перше, українська держава отримає доступ до газу з польського LNG-терміналу; по-друге, використовуючи інтерконектор, Київ отримає доступ до німецького газового ринку; по-третє, будівництво 110 км газопроводу позитивно вплине на регіональну економіку, забезпечивши появу нових робочих місць тощо. Варто підкреслити, що розширення технічних потужностей через будівництво інтерконектора дозволить українській державі в короткій перспективі суттєво знизити закупки російського газу. За 2014 рік Україна імпортувала 19,899 млрд куб.м. газу, – з них 14,866 млрд куб.м. з Російської Федерації, а 5,033 млрд куб.м. з Європи. У разі успіш-

ної реалізації даного проекту Київ вже за два роки зможе на порядок зменшити залежність від російських вуглеводнів.

Важливо звернути увагу на досвід Польщі, яка внаслідок кардинального реформування вугільної промисловості змогла уникнути соціальних протестів від закриття шахт та створила прозорий і ліквідний ринок вугілля. Очевидно, що держава повинна запропонувати шахтарям альтернативу у вигляді створення нових робочих місць або ж застосувати компенсаційний механізм. Наприклад, уряд Польщі нещодавно прийняв рішення про закриття чотирьох шахт і звільнення 3000 гірників. Процес ліквідації нерентабельних шахт триватиме чотири роки, упродовж якого працівники отримають суму в злотих, еквівалентну 35 тис. дол. США, одноразово або рівними частинами протягом чотирьох років. Така компенсація стане вдалим стартом для початку власної справи або інвестиції в отримання нової спеціальності.

Політичне партнерство і євроінтеграція

Попри унікальність польського досвіду реформ та привабливість торгово-економічного співробітництва, *основною «родзинкою» двосторонніх відносин все таки є європейська інтеграція. Україна та Польща повинні вже найближчим часом запустити механізм комплексного горизонтального співробітництва між державними апаратами сторін у сфері європейської інтеграції, якщо ми серйозно хочемо скористатися польським євроінтеграційним досвідом.* Свого часу існувала і достатньо активно працювала Двостороння постійнодіюча конференція з питань євроінтеграції, яка регулярно зводила галузевих фахівців та експертів обох сторін для обміну досвідом. Зараз потрібно перейти на пряму взаємодію між усіма міністерствами та відомствами сторін, регіональними радами і адміністраціями: польські партнери могли би запропонувати свого роду «шефство» по усій горизонталі виконавчої влади. Сторони могли би встановити чіткі часові рамки і завдання для кожної з таких «партнерських пар» і зняти існуючі штучні обмеження для співробітництва, частина з яких бере початок ще з радянських часів.

Особливим пріоритетом у двосторонньому співробітництві у сфері євроінтеграції має бути

запровадження *безвізового режиму* для громадян України з Європейським Союзом. Позиція Польщі тут важлива не лише як країни – члена ЄС, скільки як країни, що надала притулок тисячам біженців походженням з України. За даними ООН станом на сьогодні у РП *перебувають 46 400 осіб походженням з України, які очікують отримати легальний статус, і 3070 осіб, які отримали притулок. Координація дій сторін у цих питаннях є нагальною потребою.*

Важливим інструментом для двосторонньої взаємодії залишаються механізми «Східного партнерства», свого часу запропонованого саме польськими колегами. За час, що залишається до Ризького саміту, *доцільно підготувати спільне українсько-польське бачення СхП, як і всієї Європейської політики сусідства, пропозиції для ефективнішого використання існуючих та можливих нових механізмів євроінтеграції.* Таку спільну українсько-польську декларацію чи дослідження можна було би запропонувати під час Ризького саміту у травні цього року.

Разом Україна та Польща могли би і обміркувати своє *спільне бачення майбутньої європейської архітектури безпеки і співробітництва, місце Росії в регіоні та Європі після закінчення нинішнього конфлікту.* Такі дослідження не лише впливатимуть на обриси завтрашнього світу, в якому жити обом сторонам, але й сприятимуть зближенню їх позицій, кращому розумінню Києва у Варшаві і навпаки. До такої роботи могли би бути залучені широкі наукові та експертні кола обох країн, що сприяло б налагодженню постійних прямих контактів. Це також може торкатися і поточних питань двостороннього чи європейського порядку денного. В умовах, коли Росія прагне розколоти Європейський Союз у питанні її агресії в Україні, польська сторона може відіграти виключно важливу роль щодо продовження, а в разі необхідності й нарощення економічних санкцій щодо Росії з боку ЄС. «Польща бере і братиме активну участь в розробці спільної позиції західної спільноти у питанні можливих чергових санкцій, які потрібно запроваджувати у ситуації, якщо мінські домовленості не будуть виконуватися. Польща цілком рішуче налаштована на використання й переконана у дієвості економічних механізмів впливу, які, разом із су-

часними технологіями, є величезною перевагою західного світу», – заявив Броніслав Коморовські під час короткого робочого візиту до Києва в лютому 2015 р. На початку квітня аналогічну позицію висловила Прем'єр-міністр Польщі Ева Копач, яка заявила, що сьогодні не можна розглядати Росію як партнера і «вона повинна відчувати, що Європа не піде на поступки. Поки ЄС триматиме єдність, доти є шанс, що конфлікт в Україні закінчиться».

Все ще залишається невикористаним для двосторонніх відносин потенціал концепції активізації *балточорноморського співробітництва*. Україна та Польща можуть вже зараз запропонувати нові формати політичної, безпекової, військової співпраці країнам Балтії, Румунії, Туреччині, країнам ГУАМ. В умовах прямої російської загрози такі ініціативи мають шанс на підтримку та результативне впровадження.

Співпраця в галузі безпеки та оборони, військово-технічне співробітництво, охорона кордонів є іншим важливим пріоритетом. Для поставок польського чи будь-якого іншого озброєння через Польщу не існує перепон, адже проти України не діє жодних ембарго. В зв'язку з реально навислою військовою загрозою, нещодавно створеній українсько-польсько-литовській бригаді потрібно розробити оперативні плани взаємодії в разі нападу на одну з сторін чи розширення конфлікту в Україні. Оскільки бригада діятиме на підставі мандату ООН, НАТО і ЄС, вона може зіграти роль і у миротворчих операціях. Крім цього, в поточному році поляки підготують приблизно 50 військових інструктивів для України.

До сьогоднішнього дня так і не запроваджено практику спільного українсько-польського контролю та пунктів перетину кордону. Для цього та для інших подібних ініціатив доцільно активніше використовувати програми транскордонного співробітництва – зокрема, Програми транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна (PL-BY-UA), перший етап якої завершився в 2013 році.

Особливий інтерес в нинішніх умовах складають проекти залучення України до виготовлення та поставок озброєнь спільно з країнами НАТО. Це дозволить підтримати українські підприємства ВПК в умовах припинення вій-

ськово-технічної співпраці з Росією. Відомо, що Польща запропонувала відремонтувати військоове обладнання, яке нині перебуває в Болгарії та потрапило туди ще за радянських часів, на своїх підприємствах з тим, щоб уникнути його ремонту на російських заводах. Аналогічну кооперацію полякам могла б запропонувати Україна стосовно ремонту радянської техніки, яка перебуває на нашій території.

На порядку денному стоять і питання взаємодії двох країн у багатосторонніх інституціях. Всілякої підтримки заслуговує висловлена Броніславом Коморовським у виступі на засіданні Генасамблеї ООН у вересні 2014 року ідея реформування Ради Безпеки через те, що вона виявилася неефективною в розв'язанні конфлікту на Донбасі (в зв'язку з наявністю у країні-агресора права вето на його рішення). Українське представництво при цій організації має проводити єдину лінію в цьому питанні та підтримати як позицію Польщі, так і нещодавно висловлену Францією ідею про необхідність реформування процедури накладення вето в Радбезі ООН. В майбутньому не слід виключати і можливості спільної постановки питання про виключення РФ з Ради Безпеки або взагалі з Організації Об'єднаних Націй, як свого часу було СРСР було виключено з Ліги Націй.

Восени 2015 року очікується переобрання Генерального секретаря ООН, і цього разу ним має стати представник групи країн Східної Європи. Україна і Польща можуть висунути й підтримати єдиного кандидата.

Серед багатосторонніх механізмів слід активніше використовувати Вишеградську четвірку аж до можливого її перетворення на «Вишеградську п'ятірку» (за рахунок приєднання до неї України).

Потребує переосмислення можлива роль Балто-Чорноморського Союзу (БЧС) в розв'язанні проблем, спільних для всього регіону. Необхідно продумати механізми координації дій БЧС з такими міждержавними утвореннями, як ГУАМ та ОЧЕС із тим, щоб Польща, країни Балтії, Румунія та Україна (а потім, можливо, Туреччина) виступали в регіоні та світі з єдиних позицій.

Культурні й наукові зв'язки України та Польщі потребують окремої уваги та дослідження.

Сьогодні в Україні все більшої популярності набуває вивчення польської мови. Зокрема, це пояснюється можливостями виділення стипендій для безкоштовного навчання українських студентів у вузах Польщі. Водночас, до цих питань слід підходити виважено, адже існує загроза «відтоку умів», якщо всередині України не буде створено належних умов для працевлаштування наших громадян – випускників зарубіжних вузів.

Є всі можливості для активізації співпраці вузів, наукових установ, політологічних та економічних дослідницьких центрів двох країн. На жаль, у цьому відношенні Україна поки що відстає від поляків у рівні знань про сусідню країну (наприклад, польський «Осьродек студій всхідніх» (Центр східних досліджень) відрізняється поглибленим вивченням України і східних партнерів Польщі, в той час як в нашій країні немає сильного аналогічного дослідницького центру).

Українській стороні слід також активніше використовувати можливості польських ЗМІ, які на сьогодні значно більшою мірою, ніж українські, інкорпоровані в європейський інформаційний простір, для донесення правдивої інформації про Україну та протистояння російській пропаганді.

Вищенаведений перелік можливих напрямків співпраці далеко не є вичерпним. Якою мірою обидві країни скористаються ними, залежить

від політичної волі їхніх керівників та тиску, котрий чинитиметься широкою громадськістю – це, насамперед, стосується України.

У короткому «вікні можливостей» для перетворення у справжню європейську державу, яке нині відкрилося перед Україною, керівництво країни має звернути серйозну увагу на досвід – як позитивний, так і негативний – наших найближчих сусідів. Якщо українська сторона найближчим часом не висловить своє чітке бачення подальшого розвитку нових форм співпраці й шляхів вирішення проблем у двосторонніх відносинах, то вона ризикує й надалі втрачати свою міжнародну суб'єктність і здатність відігравати належну роль в регіоні та Європі в цілому.

В умовах російської агресії та взяття Україною неухильного курсу на європейську і євроатлантичну інтеграцію Польща залишається для українців ключовим партнером. Приклад західного сусіда служить також дороговказом у тому, як потрібно проводити ринкові реформи. Нарешті, навіть за умов триваючої війни стосунки двох країн можуть розвиватися в багатьох напрямках і мають досить сприятливі перспективи. Центр тяжіння в ЄС поступово зміщується з країн «Старої Європи» до нових членів Євросоюзу, серед яких провідну роль відіграє Республіка Польща, і цим необхідно повною мірою скористатися.

Метою публікації є оцінка основних зовнішньополітичних кроків України, аналіз представлення України у контексті глобальних процесів у регіоні та світі, а також огляд основних світових подій, що можуть мати вплив на подальший розвиток України та країн регіону. Окрема увага приділяється оцінці процесу європейської інтеграції України, зокрема питанням імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

© 2015 Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД)
У разі цитування обов'язкове посилання на МЦПД

Автор ідеї: Василь Філіпчук

Колектив експертів МЦПД: Антон Круть, Ярослав Войтко, Ірина Івашко

Експерти Центру відкриті до спілкування з медіа. Для отримання фахових коментарів просимо звертатися до Директора з комунікацій МЦПД Владислава Решетняка:
vrshetnyak@icps.kiev.ua